

آهنگران

یکی از قلاع تاریخی غور

احمد علی کهزاد

بنیاد فرهنگی کهزاد

در میان اعلام تاریخی و جغرافیائی افغانستان و روی نقشه مملکت با نام «آهنگران» بسیار برمیخوریم که جائی عبارت از دره ئی، جائی عبارت از دهکده ئی و جائی عبارت از بقایای قلاع قدیمه ئی است. کسانی که از کابل بطرف بامیان رفته اند بعد از شهر ضحاک، دره آهنگران را خوب میشناسند زیرا ماهی خالدار آنجا بسیار مشهور است. طبیعی این دره آهنگران که در مجاورت خرابه های شهر ضحاک افتاده با داستان های افسانوی «ضحاک ماران» و «کاوِه آهنگر» مخلوط شده و صحنه اسطوره های باستانی گردیده است.

هکذا کسانی که غزنه و اطراف آنرا دیده اند و به دهکده های آن شهر تاریخی بلدیت دارند، میدانند که محله «آهنگران» و دهکده «آهنگران» هر دو مشهور اند.

آهنگرانی را که عنوان این مقاله قرار داده ایم، غیر از این هائی است که ذکر کردم و اصلاً یکی از قلاع مستحکم و تاریخی غور بود که اینک شرحی در اطراف آن مینگارم. ملتفت باید بود که آنچه در تاریخ و جغرافیای افغانستان و تاریخ آسیا بنام غور خوانده شده، منحصراً ساحه جغرافیائی در مرور زمانه فرق کرده یعنی گاهی غور به معنی بزرگ و گاهی به معنی کوچک ایالتی و حتی به معنی کوچکتر شهری هم یاد شده است. حدود ایالتی و ولایتی غور بجانب شمال تقریباً مجرای هری رود بوده و هست و کسانی که از «کاسی» مرکز چغچران بطرف «تیوره» مرکز امروزی غور میروند، اولین دهکده غور که دم راه میآید، دهکده «آهنگران» است که 22 کیلومتر بطرف غرب - جنوب غرب «کاسی» افتاده و در حدود 50 متر از سواحل هریرود فاصله دارد و آنچه از دور جلب نظر میکند روی تپه خاکی دو پارچه دیوار شکسته است که روی صخره بزرگ سنگی به هوا بلند رفته و بحیث یک علامه فارقه خاطره قلعه تاریخی و مستحکم آهنگران را بیاد میدهد.

اصلاً همانطور که اوائل حکمرانی رونسا و شاهان محلی غور در پرده های ابهام پیچیده است، اسم بانی و مؤسس قلعه آهنگران هم واضح نیست. بعضی آنرا از بناهای محمد سوری یکی از پادشاهان غوری میدانند. این امر حقیقت دارد که در زمان سلطنت محمد سوری که بعد از امیر فولاد و امیر کرور و امیر منجی مهاران به سلطنت رسیده است، قلعه آهنگران هم آباد و مستحکم و معروف بود. آنچه خاطره این قلعه را معاصر سلطنت محمد سوری غوری و محمود غزنوی، سلطان بزرگ غزنه، در صفحات تاریخ مسجل کرده است، جنگی است که میان پادشاهان غور و غزنه در کرانه های هریرود، در پیرامون همین قلعه آهنگران در سال 401 هجری قمری واقع

شده و قراریکه مبرهن است با وجودیکه غور تازه فتح شده بود، محمد سوری حاضر به اطاعت دربار غزنه نبود و محمود غزنوی هم با وجود قوا و نیروی بزرگ خود از کوه های بلند غور و قلعه های متین و مستحکم آن در اندیشه بود تا اینکه محمود لشکر کشید و محمد سوری خویش را در قلعه آهنگران محکم کرد و از عقب باره و بروج به مدافعه پرداخت. جنگ و ستیز غور و غزنه چندین ماه طول کشید و آخر قلعه آهنگران فتح شد ولی خانه جنگی های غور و غزنه قوای طرفین را طوری ضعیف ساخت که سلطان سنجر سلجوقی بر ایشان مسلط گردید.

البیرونی در «قانون» خود شهر «رف» را مرکز آهنگران میخواند. از این تعبیر معلوم میشود که آهنگران نام قلعه ئی نبوده بلکه اسم محل و علاقه ئی بوده که شهر «رف» مرکز آن محسوب میشد. ولی ابن اثیر آهنگران را یکی از قلاع های مستحکم و حتی مستحکمترین قلعه های غور میخواند و موقعیت آنرا در بین کوه ها قرار میدهد.

حمد الله مستوفی در «نزهته القوب» از آهنگران چنین یاد میکند که غور ولایتی است مشهور و شهرستان آنرا رود آهنگران خوانند، شهر بزرگیست و گرم سیر و آب و هوایش در سازگاری و سلامت و از میوه هایش انگور و خربوزه نیکوست و موقعیت آنرا بین خطوط 99 طول البلد و 30 عرض البلد تعیین میکند.

موسیو مینورسکی یکی از دانشمندان معاصر که در بین سال های اخیر کتاب حدود العالم را به انگلیسی ترجمه و تحشیه نموده به این عقیده است که نام پایتخت قدیم غور در آثار و کتب و نوشته های جغرافیه نگاران عربی به مشاهده نرسیده است اما آهنگران در زمان فتوحات سلطان محمود غزنوی و همچنان در زمان حملات مغول یکی از بلاد بزرگ غور خوانده شده است. وضع قلعه آهنگران را در زمان حمله محمود غزنوی قسمیکه در بالا ذکر رفت، تذکر میدهد. با خرابی هائی که در جریان جنگ و محاصره بعمل آمد، قلعه مذکور به کلی از بین نرفت و در زمان حمله مغول هنوز هم آنقدر آباد بود که مقاومت هائی در آنجا بعمل آمد.

بارتولد دانشمند روسی هم در جغرافیای تاریخی خود از قلعه آهنگران نام میبرد و آنرا دهی میخواند که در حصص علیای هریرود باقی مانده است.

در مسافرتی که 14 سال قبل در غور بعمل آوردم از قلعه آهنگران و دهکده امروزی آن دیدن کردم. از حصار داخل و خارج قلعه جزء دو پارچه دیوار شکسته و گل و خشت خرابه های حصار چیز دیگری باقی نمانده معذالک دو خط برجسته که احتمالاً بقایای باره و بروج داخلی و خارجی آن قلعه تاریخی میباشد، جلب نظر میکند که فاصله میان آن دو را زمین های زراعتی سبز ساخته است. آهنگران غیر از قلعه و حصار مربوطات دیگری هم داشته و خرابه های آن بصورت غندی ها بطرف شرق و جنوب قلعه منبسط است. آهنگران شمالی ترین قلاع غور بود و باشندگان امروزی آن فیروز کوهی هستند و حتماً احفاد فیروز کوهی های قدیمی میباشدند. خرابه های قلعه در زاویه جنوب شرقی از لای شاخسار درختان خانه های دهکده موجوده آهنگران معلوم میشود. اراضی مرتبه به مرتبه بلند شده و به تپه ها پیوست میگردد و در آخر افق تیغه کوه «بایان» بر این صحنه حاکمیت دارد. هوای آهنگران در تابستان ها گرم میشود. اشجار میوه و انگور دارد و فالیز کاری هم در آنجا بعمل می آید. /6 میزان 1337/